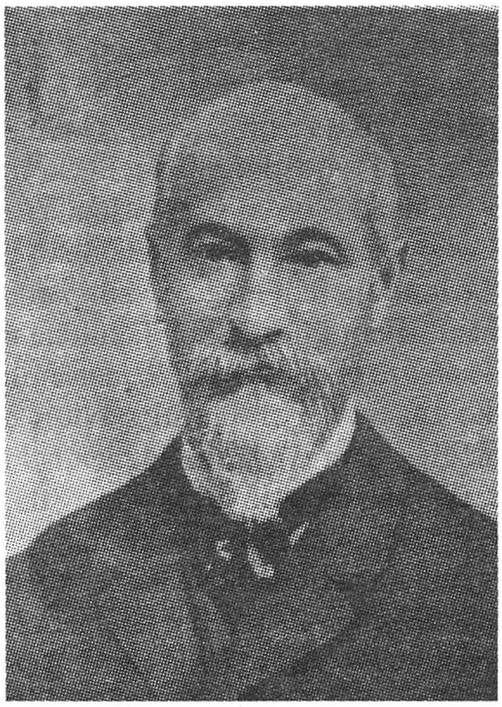
V. Uremović i S. Jurdana

BIOGRAFIJA PROF. DR. JOHANNESA FRISCHAUFA (1837 - 1924) I OSVRT NA NJEGOV OPUS



dr. Johanes Frischauf

Preduvjeti za turistički razvoj Crikvenice nesumnjivo su već odavno bili prisutni. Veličanstvena priroda i prirodne ljepote, geografski smještaj, osobito u odnosu na srednju Evropu i s tim u vezi već postojeće komunikacije, pogodne društvene, političke i gospodarske prilike i sklonosti, te veoma blaga klima s osobito povoljnim mikro klimatskim uvjetima, uz čisti zrak, more i okoliš nudili su određena usmjerenja. Međutim, sve je te povoljne činioce trebalo zapaziti, valorizirati, oplemeniti, te inicirati i realizirati u turistički razvoj. Tu su svoju ulogu odigrali pojedini ljudi, u prvom redu, iako rijetki, domaći intelektualci, kao i domaći poslovni ljudi. Za svoja zapažanja i svoje ideje zainteresirali su tada svoje prijatelje i poznanike - ugledne i utjecajne društvene, kulturne, gospodarske i druge radnike, koji su djelovali u tadašnjim centrima i vrhunskim ustanovama. Odnosi se to na brojne hrvatske viđene ljude, ali isto tako i na napredne pripadnike drugih nacionalnosti, koji su i sami presudno pripomogli tom turističkom razvoju. Dominantna uloga među ovima pripada svakako prof. dr. Johannesu Frischaufu.

Još je markantnija njegova uloga u razvoju planinarstva u Hrvatskoj, ali i u susjednoj Sloveniji, kao i u drugim evropskim državama. Među imenima planinara zaslužnih za osnutak Hrvatskog planinarskog društva (HPD) 1874. godine u Zagrebu, kao i za njegov daljnji uspješan razvoj, posebno se ističe ime prof. dr. Johanesa Frischaufa.

Do danas nažalost nema cjelovita prikaza njegova životopisa i njegova ogromnog i raznolikog, ali vrlo savjesnog stručnog i znanstvenog rada. njegova brojna pisana djela, kao i djela naših i stranih autora o Frischaufu, nalaze se u raznim našim i stranim, osobito u njemačkim časopisima i stručnoj literaturi. U nas je vrlo vrijedne i najcjelovitije podatke i izvore sakupio Mirko Marković i publicirao ih u časopisu „Naše planine" 1958. godine [6]. To je djelo najdragocjeniji i najkompletniji izvor podataka o Johannesu Frischaufu u našoj literaturi do danas. Velik dio podataka crpljeni su iz tog rada i ovdje, pa se i ovom prilikom Mirku Markoviću mora odati priznanje i iskazati zahvalnost na radu koji ne dozvoljava da izblijedi uspomena i zasluge prof. dr Johannesa Frischaufa.

Već na početku svog rada M. Marković navodi:

„Ličnost prof. Frischaufa ulazi među one rijetke Nijemce, koji su iskreni prijatelji Slavena i koji sa simpatijom prate i pomažu svako njihovo kulturno nastojanje. On je kao planinar sa jednakom ljubavlju i marom istraživao i otvarao prometu njemačke alpske krajeve, kao i slovenske i hrvatske planine. Pisao je o jednima i drugima toliko zanosne i poučne članke i gorljivo upozoravao na sve znamenitosti naše zemlje. I upravo zbog te

svoje velike susretljivosti prema Slavenima, prof. Frischauf je pretrpio od svojih sunarodnjaka mnoge gorke časove. Bio je izložen žestokim napadajima i progonima šovinistički raspoloženih Nijemaca, a ti razlozi maknuli su ga prije reda i sa mjesta sveučilišnog profesora."

Porodica Frischauf potječe iz Štajerske. Roditelji i pređi Johana bili su siromašni štajerski zemljoradnici. Godine 1832. doselili su mu se roditelji u Beč i tu otvorili malu trgovinu živežom. Tu se je 17. rujna 1837. g. rodio prof. Johan Frischauf od oca Ignaca i majke rođ. Steinhart. U školi se isticao kao odličan đak. Osobito je bio izvrstan u matematici. Položio je s odličnim uspjehom sve razrede osnovne škole, te maturu 1857. g. Odmah nastavlja sveučilišne nauke studirajući matematiku, fiziku i astronomiju. Godine 1861. promoviran je na čast doktora filozofije, a već 1863. je docent na Bečkom sveučilištu. U međuvremenu, od 1860. do 1866. godine djelovao je u svojstvu asistenta na bečkom astronomskom opservatoriju. Od 1866. profesor je matematike na sveučilištu u Grazu, sve do 1906. godine kada ga austrijske vlasti penzioniraju radi njegovih simpatija za Slovence i Hrvate. Godine 1882. bio je prof. Frischauf dekan Filozofskog fakulteta u Grazu. Na fakultetu u Grazu zdušno se založio da svoju katedru podigne na nivo tadašnjih najviših dostignuća u znanosti. Uz ovo, svoje je veliko znanje i sposobnosti stavio i u službu planinarstva i turizma, te općenito prirode i biologije. Sam je mjerio udaljenosti i visine, te mjerio, trasirao i gradio brojne putove i ceste, skicirao, izumio razna pomagala, bavio se kartama i panoramama, te je bio dopisni član bečkog geografskog instituta.

Prvo svoje putovanje u planine izveo je već 1864. g. u Štajerskim i Slovenskim Alpama. Od tada je propješačio, obradio i opisao mnogo planina i krajeva Austrije, Njemačke, Francuske, Švicarske i Italije kao i planina i krajeva Slovenije, Hrvatske, Crne Gore, Dalmacije i Istre od Mosora, Velebita, Plješivice i Učke do Grintavca, Kamnika i Triglava, te drugih naših planina i krajeva.

U Sloveniji je planinario, surađivao i dopisivao se s njihovim poznatim ljudima, kao s Franom Kocbekom, Jakobom Alježem, prof. Oroženom i drugima, koji su na njegov nagovor i pomoć osnovali i kasnije razvijali Slovensko planinarsko društvo (SPD) (1893 god.?). Putovao je tamo i sa svojim sinovima Hermanom i Walterom.

U travnju 1874. g. na svom izletu na Klek sastao se prof. Frischauf s Budom Budisavljevićem, kasnije velikim županom i hrvatskim piscem, te učiteljima Josipom Magdićem i Ratkovićem. Tom ih je prilikom nagovorio da kod svojih sunarodnjaka porade da bi došlo do osnutka hrvatskog planinarskog društva, eventualno s imenom „Planinac„ ili „Hrvatski gorjanin„. Tako je 15. listopada 1874 god. osnovao Hrvatsko planinarsko društvo (HPD). Bilo je to u vrijeme kad su u Evropi postojala samo planinarska društva njemačko-austrijsko, švicarsko i talijansko, a nastajala su ugarsko, galičko (Galicija) i francusko. S HPD je prof. Frischauf i dalje, gotovo do smrti, uspješno aktivno surađivao kao i s njegovim istaknutim članovima dr. Dragutinom Hirtzom, dr. Schlosserom, Dr. Đurom Pilarom, Riječaninom Martinecom s kojima je često planinario.

Interes i velika ljubav prof. Frischaufa za naše planine i naše krajeve očitovala se u brojnim planinarskim i znanstvenim člancima i prikazima, ali se to osjetilo i na samom djelu, u praksi. Opsežne veze i poznanstva sklopio je prof. Frischauf u Sloveniji i Hrvatskoj, vodio korespondenciju i osobno i aktivno sudjelovao u svim sporovima, svim planovima, akcijama, društvenom životu, radu i svečanim zgodama. Svuda se isticao kao veliki prijatelj slavenskih naroda i njihovih interesa, ostajući u tome vjeran i dosljedan do kraja života.

Za svoj nesebični rad, ljubav i zalaganje dobio je brojna, iskrena, skromna i visoka priznanja. 1889 godine izabran je za začasnog člana Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu, zajedno s Josipom Torbarom. Zapravo on je najviše pridonio osnivanju tog društva 15. listopada 1874 godine. Isto je tako bio počasni član Primorskog planinarskog društva u Sušaku, kamo je organizaciono pripadala i Crikvenica. Kao posebno cijenjeni znanstveni radnik i prijatelj Hrvatske, osobno je prisustvovao otvorenju Hrvatskog sveučilišta 1874, one iste godine kada je osnovan i Hrvatski Sokol, Zbor liječnika Hrvatske i kada je donesen prvi Zakon o zdravstvu za Hrvatsku i Sloveniju, gdje su ideje prof. Frischaufa našle svog odraza.

Slovensko planinarsko društvo (u čijem je osnivanju 1893. g. i radu također sudjelovao) izrazilo mu je visoko priznanje i to u jeku najvećih napada na njega. I danas dom na Okrešlju u Logarskoj dolini nosi ime „Frischaufov dom". Gradska općina Ljubljane izabrala ga je počasnim građaninom, što su kasnije učinila i druga mjesta (Jezersko, Luče i Ljubno).

Ali veliki uspjesi i priznanja u nas kao i u njegovoj domovini, ali i šire, stvarali su na drugoj strani nerazumijevanje, koje je uskoro preraslo u napadaje. Glavni povod bio je taj što se prof. Frischauf nije mogao ni htio priključiti njemačkim nacionalistima, te je svakom zgodom, putovanjem i brojnim spisima uz njemačke i druge krajeve opisivao i isticao važnost i prirodne ljepote naših krajeva i našeg žiteljstva. Tome su se njemački interesi snažno i bučno protivili. Nesuglasice su potom izbile i u stručnim pitanjima.

Značajno je, naime, da je prof. Fruschauf prvi u Austriji na sveučilištu u Grazu počeo uvađati i predavati tzv. apsolutnu geometriju po Bolyaiu i Lobočevskom. Stekao je svojim upornim radom brojne zasluge i stručna priznanja, ali je u stanovitim njemačkim krugovima stekao i neprijatelje koji su ga klevetali kao slavenofila i izdajicu svog naroda, te da se je odnarodio i postao „slavenski knez". Izazvao je i gnjev šovinističkih studenata i nekih stručnjaka koji žigošu njegov „protunarodni rad" smišljen za tuđe interese. U jeku te kampanje je penzioniran 26. travnja 1906. godine. Ali marljivi duh prof. Frischaufa nije klonuo ni nakon umirovljenja, te je do kraja života ostao dosljedan borac za svoje ideale i borac za pravdu i naučnu istinu.

O tim zbivanjima sam prof. Frischauf u svom pismu Budisavljeviću iznosi sljedeće: „Poznato je dobro, da sam se znanošću i alpinizmom uvijek bavio u međunarodnom smislu. Ta mene su svuda prijateljski susretali u južno slovenskim krajevima, unatoč mojem neznanju jezika. Ja sam uvijek zborom i tvorom išao za tim, da se iskažem zahvalan ovim čestitim i marljivim narodima, koji su stoljećima vojevali i odbijali navale Turaka, i tako štitili našu njemačku kulturu i njezin razvitak. Otkada je osnovano Slovensko planinarsko društvo, trudio sam se da se pridigne uspavana snaga Slovenaca. Našao sam vjernih pomagača u narodu, i evo, sada se to društvo visoko cijeni, što se ima zahvaliti radu slovenskog stanovništva. To je izazvalo bijes kod naših njemačko- narodnih huškača, koji su doduše mali u poslu, ali veliki u ispijanju pive i vikanja parola....."

Te tako jasne i iskrene riječi prof. Frischaufa govore o velikom shvaćanju i značaju njegovih plemenitih težnji. On je svuda u svijetu, pa tako jednako i u nas u Hrvatskoj, kao i susjednoj Sloveniji radio s velikom ljubavi da unaprijedi i pospješi razvoj planinarstva. U tome požrtvovnom radu podnašao je mnoge podvale i nepriznavanja svojih zemljaka, ali se tim napadajima nije dao smesti. Čak i oštrim progonima svojih šovinistički zagrijanih sunarodnjaka, on je mirno i razborito odgovarao još pojačanim radom, ne žacajući se nigdje da prešuti istinu i svoje uvjerenje. (6).

Vrlo je mnogo za svoga života putovao i pješačio po brojnim planinama i interesantnim predjelima Njemačke, Austrije, Slovenije, Hrvatske, Francuske, Švicarske i Italije. Navika mu je bila da gotovo sa svih putovanja publicira u ondašnjim novinama i časopisima svoje dojmove i zapažanja. (1,3,4,5). Brojni se tako zapisi odnose i na naše krajeve i tu je njegova neprocjenjiva zasluga što je s jedne strane stručno obrađivao te naše krajeve, a s druge strane što je takvim svojim radom upoznao brojnu publiku s ljepotama i mogućnostima neših predjela, i tako zainteresirao brojne buduće turiste i investitore za naše krajeve. Nije samo pisao o našim krajevima, nego je s našim ljudima i zdušno surađivao. (6).

Značajan dio njegova opusa odnosi se i na Crikvenicu.

Već 1874. godine uočio je plodni Vinodol zbog njegovih povoljnih klimatskih prilika. Godine 1887. putovao je Hrvatskim primorjem i otocima, a kad se vratio u Graz, napisao je o tome putu oveće članke u ilustriranom Oesterreichische Touristen - Zeitungu, kao i u drugim publikacijama. Tu opisuje čari Opatije, Novog Vinodolskog i Crikvenice i predlaže osnutak sekcije Hrvatskog planinarskog društva (u Opatiji). O tome je pismeno obavijestio Budu Budisavljevića, a dalje navodi da će uskoro izaći članci domaćih ljudi o Crikvenici i Driveniku. Sam će dalje pisati o Ivančici, Rabu, Cresu, Krku, Velebitu, itd. O tim se pojedinostima, kao i o morskim vidikovcima na školjiću Sv. Marka i vrhu Treskavac na Krku, javlja u austrijskim časopisima 1888.g. (3). Godine 1893. objavljuje članak o Kraljevici (4)., a 1895. o Pagu i Rabu.(5). O svemu tome obavještava Budisavljevića i završava pismo frazom: „Svoje prijateljsko mišljenje o Hrvatima, nisam do sada promjenio. Ja sam svuda nalazio da je taj narod u svim slojevima ljubazan i neobično nadaren."

Osobito oduševljen položajem i prirodnim zaleđem i slikovitošću Crikvenice, Frischauf je češće ovuda svraćao na odmor i oporavak, više puta na nagovor viđenih domaćih ljudi. Bio je tu 1887, 1889, 1890. i 1891. godine, obično za vrijeme uskršnjih blagdana. Na želju tih domaćih viđenih ljudi, te odličnih Primoraca i članova Planinarskog društva na Sušaku, koje je osnovano 1889. godine, napisao je i izdao značajnu knjižicu „Klimatischer Curort und Seebad Crikvenica„, Graz, Leuschner un Lubensky, 1891. godine, sa 2 slike Crikvenice i 63 stranice zanimljiva sadržaja. Bio je to zapravo prvi turistički vodič Crikvenice. (2).

U predgovoru te knjižice Frischauf najprije naglašava da ga je kotarski predstojnik iz Novog Valerije Žuvičić upozorio na prikladnost crikveničke i vinodolske rivijere i obale. Zaključuje da je Crikvenica zbog svojih prirodnih uvjeta i povoljnih klimatskih prilika te geografskog položaja najpovoljnije mjesto za buduće klimstsko lječilište i morsko kupalište. U poglavlju o hrvatskoj obali Crikvenicu naziva novom Opatijom, jer je kao i Opatija nastala uz bivši pavlinski samostan (opatiju). Zbog klimatskih karakteristika, a osobito zbog njezine divne obale proriče joj dobru budućnost. Ističe zaštićenost mjesta od jake bure i juga, koji prevladavaju u zimskoj polovini godine, ali je Crikvenica, za razliku od njene neposredne okoline, od njih u znatnoj mjeri pošteđena. Obala je izložena suncu sve do kasnih popodnevnih sati i to dozvoljava i u zimskim mjesecima dugi boravak na slobodnom zraku. Taj dio je pitomiji od negostoljubivog dijela obale južnije od Novog i Senja, gdje je kolijevka bure. U kratkom povijesnom prikazu mjesta ističe osobito zaslugu Frankopana, te plodonosno razdoblje pavlina koji su tu djelovali sve do ukinuća njihova reda 1786 godine. U poglavlju o Crikvenici iz 1890. opisuje tadašnji stupanj razvoja mjesta koje već ima svog liječnika i apotekara. Povoljno je riješeno pitanje opskrbe pitkom vodom, stvaraju se parkovi i travnjaci. Opisuje detaljno floru okoline. Ističe marl-

jivost i štedljivost, te navodi zanimanja stanovništva, koje osobito u zadnje vrijeme po povratku s rada iz bližeg i dalekog inozemstva izgrađuje vrlo lijepe kuće u mjestu i neposrednoj okolici. Kod opisa izleta u bližu okolinu preporuča lijepe šetnje u Sv. Jelenu i Selce, te detaljno opisije uspon na Kotor i okolne zaselke, kao i poglede s njih na okolicu. Od većih izleta preporuča kroz Vinodol i Bakarski zaljev, posjet Kraljevici, Hreljinu, Bribiru, Novom, Senju i dalje prema Plitvičkim jezerima. Posebno na otoku Krku preporuča posjet Šilu, Klimnu u zaljevu Soline, Vrbniku, a detaljno opisuje ljepote špilje kod Omišlja (Rudine), te znamenitosti mjesta Krka s opisom većih naselja. Na kraju, kod uvjeta putovanja opisuje detaljno plovidbu do Crikvenice brodom, njegove polaske i dolaske iz Rijeke, te poglede na okolinu iz broda. Ističe da je isto tako interesantan put kopnom, kolima ili pješice. Naposljetku su opisane smještajne mogućnosti u Rijeci, te mogućnosti i znamenitosti za razgledavanje, osobito na Sušaku i Trsatu sa svojim vidikovcima.

Ono što treba posebno naglasiti je činjenica da je taj vodič na njemačkom jeziku, uz druge publikacije u žurnalističkom i stručnom tisku, svratio pažnju i znanstvenog svijeta na prednosti naše obale i posebno Crikvenice pred ostalim svjetskim morskim kupalištima. Proriče Crikvenici veliku budućnost kao klimatskom lječilištu i morskom kupalištu s mogućnošću razvoja talasoterapeutskih ustanova i balneološkog centra. (2).

Prof. dr. Johannes Frischauf umro je u Grazu 7. siječnja 1924. u 87. godini.

Veliki interes, stalan i uporan rad i suradnja u stvaranju HPD, kao i turističkog usmjerenja, brojni članci i opisi naših planina i turističkih mjesta naročito Crikvenice, pribavili su prof. Frischaufu odlično mjesto u povijesti nastanka i razvoja hrvatskog turističkog i planinarskog djelovanja. Dužnost i poštovanje prema čovjeku koji je sav svoj život posvetio planinarskom i turističkom radu u službi mnogih naroda, a napose Hrvata i Slovenaca - a u tom je radu on, neshvaćen, sagorio - nalaže nam da ne zaboravimo ime i djelo svoga zaslužnog utemeljitelja i idejnog začetnika, propagatora i začasnog člana. Ime prof. dr. Johannesa Frischaufa valja u nas Hrvata, a posebno Crikveničana, ostati u nezaboravnoj i trajnoj uspomeni i dubokom poštovanju i priznanju. Stota obljetnica organiziranog i zdravstvenog turizma u Crikvenici, koja je 1988. godine svečano proslavljena trebala je biti dobra zgoda da se i vidljivim znakom odužimo njegovoj uspomeni. Sličan apel uputio je već Mirko Marković prigodom 120. obljetnice njegova rođenja, pa treba da se ovakvom apelu i mi zdušno odazovemo. Ovo utoliko više što u Crikvenici još uvijek nema ni jednog obilježja njegovoj časnoj uspomeni.

Literatura:

1. Frischauf, J.: Aus der koatischen Riviera. Mit 1.Illustr. Oesterreichische Touristen-Zeitung VIII, Wien 1888, str. 37- 40 i 164-165.

2. Frischauf, J.: Klimatischer Curort und Seebad Cirkvenica, Graz, Leuschner und Lubensky, 1891.

3. Frischauf, J.: Aus der oesterreichischen Riviera, Oesterr. Touristen-Zeitung XII. Wien, 1892. str. 137-139 i 149-151.

4. Frischauf, J.: Seebad Porto Re, Oesterr. Touristen-Zeitung XIII, Wien, 1893., str. 157-159.

5. Frischauf. J.: Auf Pago und Arbe, Oesterr. Touristen- Zeitung XV. Wien, 1895., str. 197-199.

6. Marković, M.: Prof. Dr. Johannes Frischauf 1837-1924., Naše planine. 10, 1958., str. 250-267.